

Školska općina Sv. Đurđ Ludbreški

Sveti Đurđ Ludbreški prvi puta se spominje 1334. godine u popisu župa zagrebačke biskupije Ivana arhiđakona Goričkog. Crkva je ubilježena pod latinskim nazivom kao »Ecclesia sancti Georgyi in Spinis«, što znači: crkva svetog Jurja u Trnju.

Iz kasnijih dokumenata moglo se ustanoviti da su na teritoriju današnjeg Svetog Đurđa bila tri sela: Ternje, Hemovec i Popovci. Prvo naselje izgrađeno je sjeverno od groblja i ceste Luka – Karlovec, Popovci južno od spomenute prometnice, a Hemovec je ležao uz cestu što vodi u Hrženicu u nevelikoj udaljenosti od ova dva sela prema sjeverozapadu.

Koncem XVII vijeka u Ternju su 22 domaćinstva, u Hemovcu 8, u Popovcima samo 7. Seljaci su siromašni podanici vlastelinstva ludbreškog, ili imaju kmetske obaveze prema svojem župniku. Do polovice XVII vijeka svi su oni nepismeni, osim rijetkih kandidata za svećeničko zvanje. Budući da se katolički svećeniti ne smiju ženiti, pogdjekoji klerici bi pobjegli iz »crne škole« i prihvatili druga zvanja. Oni postaju vlastelinski upravitelji, fiškali, računovođe ili sekretari kojeg mogućnika – i to, ako im je sreća sklona. Oni drugi kojima je sreća mačeha, idu u manje unosna zvanja, ponajviše među učitelje. A tadanji učitelji to su oni »koje bogovi mrže«, kao što je to već davno ustanovio mudri Seneca.

Jedan od tih, imenom Juraj Škrinjar, možda domaći sin iz Hemovca, otvorio je prvu školu u selu Ternju kraj crkve – i to pod pokroviteljstvom »njih milosti presvetlog gospodina Jurja grofa Erdödjia, a pod nadzorom mjesnog župnika. Dobio je stan i vrt. Poučavao je samo dječake i to u svojem stanu. Zacijelo nije imao mnogo učenika, ali mu je svaka kuća u župi davala štrinku žita. Na taj način skupio bi do 60 drvenki pšenice, ječma, prosa ili heljde. Opismenjivanje naroda mu je sporedna dužnost. Uglavnom obučava mladež u vjeronauku. Zacijelo je to bio težak posao jer je s nepismenima trebalo naučiti beskrajne molitve, i bezbroj biblijskih tekstova! Osim toga učitelj je dužan uz svećenika prisustvovati svakom pogrebu. Tu bi otpjevao tužaljku što bi je sam sastavio ističući pokojnikove vrline. Za tu svoju »poeziju« mogao je očekivati da će ga rod pokojnikov nagraditi. Da bi lakše živio, on pomaže u crkvi zvonaru, pa i za taj svoj posao prima neku nagradu.

Od prvih učitelja ne traži se da budu dobri orguljaši, ali dobri pjevači moraju biti, a crkveni ceremonijal moraju poznati u tančine. Zacijelo naš prvi školnik nije još imao u crkvi orgulje, ali crkveno pjevanje se i tada njegovalo, te je on prema tome: učitelj, zvonar i zborovođa. U svemu je ovisan o svom poslodavcu, mjesnom župniku, a donekle i o gospodarima ludbreškog grada, barem što se tiče školske nadarbine. A grofovi Erdödyji pokazali su se velikodušnim pokroviteljima. Dali su učitelju

4 jutra oranice i neku livadu i oslobodili ga kmetških podavanja s te zemlje. Osim toga njihovi podanici morali su svakom školniku dovesti stanovitu količinu drva za ogrev i održavati zgradu za stanovanje.

Doduše stambene prilike prvih prosvjetnih radnika na tom terenu nisu bile idealne. Juraj Škrinjar i njegov nasljednik Petar Lončarić stanovali su u nekoj potleušici »na gmajni«. Istom 1680. godine selo je izgradilo novu kuću za učitelja – zacijelo negdje u blizini crkve. Ovdje je obučavao mladi »ludi magister« Nikola Orlić. Ne zna se kako dugo je ostao na toj dužnosti. Oko 1700. godine nema ga više u Ternju, jer se tu nalazi Stjepan Petković.

1702. godine Petković je otpušten iz službe i to »zbog pijanstva i razuzdana života«. Živio je u »divljem braku« s nekom ženom koju je rastavio od muža, a to je za ono doba bila velika sablazan. Prema tome od učitelja se traži da bude uzor moralnog ponašanja, trijezan i savjestan u radu.

1705. godine spominje se ludimagister Mitolja Novačić, a 1714. i 1733. Mihael Novačić, koji je oženjen. Stan mu se sastoji od sobe i kuhinje, a ima i ostale prihode. Međutim, 1733. godine nije imao ni jednog đaka u školi, kao ni njegov nasljednik Nikola Kovačić pet godina kasnije. Poučavali su uglavnom vjeronauk, crkveno pjevanje i pomagali zvonaru. Nikola Kovačić je dočekaio duboku starost u učiteljskoj službi. 1745. slavio je pedesetogodišnjicu svoga rada, ali se ne zna gdje je službovao prije negoli je došao u Đurđ.

Punih dvadeset daljih godina ova župska škola ima učitelja, ali se ne zna tko je tu službu vršio. Zna se samo da su vlastelinski službenici 1760. godine optužili đurđanskog učitelja kao lovokradicu. Nato je pokrovitelj škole, grof Ludovik Batthyany (Bačani) povelji kojom se školi dodjeljuje drugo zemljište mjesto onog, što joj je uzeto za proširenje groblja, dodao još i ovaj dodatak: »Neka se ludimagister manje skiče po lovu, a službenike vlastelinske treba da s poštovanjem susreće. Neka se drži svoga posla!«

1768. nalazimo ovdje Antuna Sagera, gramatista (dakle dobro pismenog, mladog čovjeka) dobrog pjevača i orguljaša, što znači da je već prije izgradnje nove crkve župa imala orgulje. Župnik Matija Turina hvali ga da potpuno udovoljava u sviranju i pjevanju.

1778, 1783. i 1787. kanonske vizite spominju kao ludimagistra Stjepana Blagovića. Pokrovitelj župe i župne crkve je tada grof Adam Batthyany, koji zdušno pomaže izgradnju sakralnih objekata na području svog patronata, naročito u župi Sv. Jurja u Ternju. Tu njegovu slabost znali su tamošnji župnici Matija Turina i Juraj Kušić vješto iskoristiti.

U vrijeme župnika Matije Turine (1753.–1772.) izgrađena je lijepa velika kapela sv. Roka u Ludbreškom Karlovcu na teritoriju župe sv. Jurja u Ternju. Počele su pripreme za izgradnju nove župne crkve. (dovršena 1775). Nekoliko godina kasnije nabavljene su nove orgulje za ove crkvene objekte. Od tog vremena svaki učitelj mora znati svirati. Osim toga i državna vlast traži veću naobrazbu od prosvjetnih radnika. Školska općina je velika. Ovamo spadaju sela:

Poljanec sa 42 doma i 216 stanovnika
 Komarnica sa 16 domova i 84 stanovnika
 Komarnica sa 13 domova i 73 stanovnika
 Priles sa 19 domova i 143 stanovnika
 Hrzenica sa 69 domova i 497 stanovnika
 Obrankovec sa 13 domova i 62 stanovnika
 Sv. Đurđ sa 51 domom i 342 stanovnika
 Karlovec sa 43 doma i 328 stanovnika
 Struga sa 44 doma i 294 stanovnika
 Sesvete sa 41 domom i 345 stanovnika

1785. u svemu je bilo 351 domaćinstvo sa 2384 stanovnika. U takvim prilikama naš Blagović je imao mnogo posla. Bio je vješt organista, marljivo je podučavao mladež, zato mu ludbreško vlastelinstvo daje 25 forinti. U zimi mu dolazi na podučavanje oko 20 dječaka. On sam dobro je pismen, govori latinski i mađarski, poznaje crkvene obrede i u svemu pomaže župniku...

1787. Stjepan Blagović je navršio tridesetišesti godinu života. Rodom je bio iz Međimurske Dubrave. Tadašnji ravnatelj župne škole pri Svetom Jurju u Ternju, Đuro ili Juraj Kušić (1772. – 1791.) vodi ga o Božiću sa sobom na blagoslov kuća, a seljaci mu od svake kuće daju po 3 novčića. Vlastelinstvo mu daje 16 kola drva godišnje. Uživa i nadarbinsku zemlju kao i njegovi predšasnici, ali on ima i dvije nove dužnosti: mora bdjeti nad zatvaranjem groblja i svaki dan izmoliti jednu kronicu za »prejasnu« obitelj Batthyany. Ravnatelj škole Juraj Kušić poduzeo je korake da se kuća u kojoj stanuje učitelj temeljito popravi, jer školske zgrade nema i učitelj je prisiljen obučavati u svojem stanu. 1775. bila je nova crkva podignuta, a Kušić ju je i dalje bogato opremao. Nakon Kušića školom upravlja Đuro Vidaković (1790–1804), u vrijeme rata s Francuzima i gladi. Koliko je bilo đaka ne znamo, ali zacijelo ne mnogo.

Početkom XIX vijeka (1804.) je ravnatelja škole tj. »Pučke učione kod Svetoga Jurja« Đuru Vidakovića zamijenio župnik Stjepan Petrović. Kao ludimagister spominje se tada Leonard Horvat. On ima dvadeset i dvije godine. Ima iste dužnosti, ali nešto manje prihode nego li njegov prethodnik, jer uživa samo dva i pol jutra oranice i sjenokošu gdje dobiva oko dva voza sijena.

U boljim prilikama našao se učitelj Vjekoslav Premrzl. Pokrovitelj škole Filip knez Batthyany dodijelio je školi 7 jutara oranice i sjenokošu, a za ogrev 14 hvati drva.

Filip Bačani je dugi niz godina patron ove župe i župske škole (1808. – 1870.). Kada je on izdao darovnicu o toj nadarbinu, nisam mogla doznati. Možda je već i Leonard Horvat uživao to zemljište, jer se on još 1827. nalazi ovdje. Tada mu je bilo četrdesetpet godina, bio je oženjen Katarinom Vučinović. Imao je samo jednu kćerku. On je zadnji učitelj zvonar koji je održavao obuku u svome stanu. Konačno je (oko 1840.) nedaleko od crkve podignuta prva školska zgrada. Zemljište i materijal poklonio je knez Filip Batthyany, njegova je bila i stručna radna snaga. Župnik, kao ravnatelj škole, orga-

nizira samo prevoz i pomoćne radnike. Učitelj tu nema nikakvu riječ. On kao »sitna riba« ne odlučuje ni o čemu, ali konačno je i njemu svanulo.

1842. uselio je u novu zgradu gdje su za njega određene tri prostorije, a četvrta, dosta prostrana, za učionicu. Kraj škole je imao voćnjak i poveliki vrt, a u dvorištu gospodarske zgrade (ova prva đurđanska škola još danas stoji: proširena, dograđena, modernizirana služi za stanove prosvjetnim radnicima). 1849. službeni naziv ove škole je: »Narodna učiona kod Svetog Gjurja kraj Ludbrega«. Ravnatelj je Franjo Simagović (1845.–1863.), ilirac, pjesnik. Njega zanima ne samo poezija, već i kruta stvarnost. Bavi se velikim planovima o regulaciji Plitvice. Poplave ove rijeke odnose veliki dio ljetine sa seljačkih njiva. Ni vlastelinske nisu pošteđene. U ime svojih mještana Simagović se zauzima kod kneza Filipa, da pomogne izgradnju nasipa i kanala. Knez obećava više nego se traži: on će seljacima preko čijeg zemljišta je trasiran kanal, dati drugo na svojim poljima. Međutim dolazi rat s Mađarima, prilike se mijenjaju i od toga nije bilo ništa.

U školi je u to doba učitelj Vjekoslav Premrzl rodom iz Miholjanca kod Virja. Narodnu školu svršio je u Bjelovaru, učiteljski ispit položio na Glavnoj učionici u Varaždinu 1839. Govorio je hrvatski i njemački. On je ujedno i bilježnik za Đurđ i okolna sela.

Matija Spahija, ravnatelj škole od 1863. do 1888. god.

Ne zna se kad su đurđanski školnici počeli tu službu vršiti, ali se 1829. spominje Leonard Horvat »školnik i notariuša«. On seljacima sastavlja molbe, žalbe i oporuke, zato mora donekle poznavati običajno pravo i neke zakone. Traži se od njega da položi bilježnički ispit.

Oko 1860. bilježničku službu vrši Ambroz Kolaj (Kolaj), koji se je 1855. zahvalio na učiteljskoj službi u Ludbregu i ostao orguljaš i kantor ludbreški, te bilježnik đurđanski.

Kada je Vjekoslav Premrzl prestao ovdje službovati? Zacijelo prije 1860. godine, jer 1859. ostaje učiteljsko mjesto upražnjeno. Da li je umro, ili je tražio drugo mjesto službovanja, nije moguće ustanoviti.

Ovaj učitelj okupio je relativno velik broj učenika. U jesen 1848. javilo se 101 dijete. A baš u to vrijeme ban Jelačić odvodi hrvatsku vojsku preko Drave i ratuje s Mađarima. Odlaze i neki naši ljudi. Mnoge zadruge ostaju bez radne snage, bez sprege, pa čak i bez kotlova za parenje rublja. Taj nesretni rat najviše je pogodio baš Podravinu, kojom neprestano putuju i kreću se bojne čete jedna za drugom. Zbog nesređenih prilika prepoliovio se broj polaznika škole, a do konca ožujka 1849. od stotine učenika ostalo je samo tridesetisedam. Iz Struge i iz Hrzenice nije bilo ni jednog đaka, kao što se vidi na priloženoj tabeli.

Polaznici »Narodne učione kod Svetoga Gjurgja kraj Ludbrega« 1. ožujka 1849. godine

Mjesto	I razred		II razred		III razred		Svega		Ukupno
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
Struga	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sesvete	3	-	-	-	-	-	3	-	3
Karlovec	2	-	1	-	2	-	5	-	5
Sv. Đurđ	9	2	1	-	-	-	10	2	12
Hrzenica	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Luka	4	1	-	-	1	-	5	1	6
Priles	2	2	1	-	-	-	3	2	5
Obrankovec	-	1	1	1	-	-	1	2	3
Komarnica	2	-	1	-	-	-	2	1	3
Svega	22	6	5	1	3	-	29	8	37

Izveštaj je potpisao ravnatelj škole Franjo Šimagović

Od 1863. do 1888. ravnatelj škole je Matija Spahija, čovjek žestoke čudi. Politika ga je tako zaokupila da je bez obzira na to što je bio svećenik u privatnom životu uvijek nosio ilirsku (hrvatsku) surku koju nije skidao do smrti. Kao takav mnogo je zalazio među narod i budio interes za prosvjetu. Broj polaznika škole stalno raste, tako da je 1875. godine bilo već više od 180. Učitelj, Vjekoslav Petak jako je opterećen. I on ima svoj hobi: bavi se poljoprivredom. Iselio je iz školskog stana, smjestio se u vlastitu kući a stan određen za učitelja pretvorio u spremište poljoprivrednih proizvoda. Zbog takvog stanja Spahija i Petak češće dolaze u sukob. Trebalo je naći rješenje. Našli su ga seljaci iz Hrzenice i upravna općina ludbreška. Najudaljenija sela (Hrzenica i Struga) trebala su dobiti školu. Starješine sela Hrzenice Ivan Kosir i Josip Horvat pošli su jednoga dana u Beč gdje je živio njihov nekadanji zemaljski gospodin, ostarjeli knez Filip Batthyany. Njega su zamolili za pomoć, da bi mogli otvoriti školu. Starac se zadivio videći te požrtvovne ljude i udovoljio njihovoj molbi. Odredio je da im se pokloni drva sa 12 jutara stare šume. Seljaci su šumu posjekli. Bila je na ravnicu uz Dravu. Lako su izvezli drvo na tržište, a za dobiven novac kupili su kuću gdje su 1873. godine smjestili školu i prvog učitelja. Na taj način otpalo je od škole u Đurđu 37 učenika. Četiri godine kasnije i Struga dobiva školu (1877.).

Upravna općina ludbreška kupila je kuću krčmara i trgovca Ivana Reichweina (Rajhvajna). Tu je uređena učionica i dvosobni stan za učitelja. Novu školsku općinu sačinjavala su samo dva sela: Struga i Sesvete Ludbreške.

Stoljećima škola je bila potpuno ovisna o crkvi, učitelji bez prava na mirovinu, a njihova primanja tako mala da si nisu mogli osigurati mirnu starost.

Tek u vrijeme bana Ivana Mažuranića ta je nepravda ispravljena. 14. listopada 1874. izglasan je školski zakon po kojemu prosvjetni radnici postaju državni činovnici s pravom na mjesečnu plaću i mirovinu. Brigu o uzdržavanju škole i učitelja treba da vode upravne općine, a nadzor vrše školski nadzornici u ime države. Učitelji su se ponadali da će sada lakše dolaziti do svoje teško zaslužene plaće, ali su se prevarili. Desetke godina oni moraju podnositi bahatost općinskih činovnika kojima se ni malo ne žuri, pa bi više puta po dva, tri mjeseca zatezali s isplatom učiteljskih beriva. A živjeti se moralo. Đurđanski učitelj, Vjekoslav Petak riješio je svoje materijalne probleme vrlo jednostavno. Crkvene zemlje i dalje je uživao kao orguljaš pa je svu brigu posvetio gospodarstvu. Za školu se slabo brinuo. Pao je broj učenika. 1875. bilo ih je 185, a samo šest godina kasnije 88. Uprospastio je školsku zgradu, vrt je ostao bez ograde. Miševi i štakori izglodali su podove, u školskom stanu otpala je žbuka. Kad je taj debelokožac 1890. otišao u mirovinu, novi učitelj Konrad Klingspögel (Klingspegel) nije mogao useliti u školu. Općina je morala utrošiti mnogo novaca dok je sve popravljeno.

S vrijednim učiteljem Klingspöglom došla je na ovu školu (školske 1890/91.) prva učiteljica Danica Srukulj. Nju je (kao i sve učiteljice) vezao Kluenov zakon o celibatu učiteljica (član 146 od 14. listopada 1888. godine). Ako bi se udala, bila je otpuštena iz službe. Ova mla-

da djevojka svu je svoju ljubav posvetila svojim učenicima i prosvjećivanju seoskih žena.

Sreća je htjela da je baš te godine bio kotarskim predstojnikom u Ludbregu Ferdo pl. Mikšić, veliki prijatelj prosvjete. Njega nije trebalo mnogo moliti. Sam je obilazio škole, raspitivao se o potrebama i životu učitelja. Njegovom inicijativom popravljena je školska zgrada i prizidana joj još jedna učionica. Nabavljen je novi školski namještaj i sva potrebna učila. Za učitelje općina je morala naručiti nekoliko časopisa da bi mogli pratiti suvremena zbivanja i raditi po najnovijim pedagoškim zahtjevima.

Mikšić je želio u Đurđu otvoriti višu pučku školu, ali nije uspio. Školski odbor mu je dao na znanje da ovdje gdje se narod isključivo bavi samo poljoprivredom takva škola nije potrebna. Trebalo je čekati više od šezdeset godina da se otvori ova napredna zamisao, jer ni jedan od Mikšićevih nasljednika nije baš bio »zagrijan« za prosvjetu. Dapače, učitelji su imali mnogo razloga da se požale na njihovu bahatost i nemar.

S Klingspöeglom i Danicom Srkulj ušao je novi život u ovu školu i u selo. Za deset slijedećih godina škola je postala pretijesna. 1899/1900. godine oni imaju 246 đaka, ali više od dvije stotine bilo je onih, koje su roditelji nakon prve ili druge godine ostavili kod kuće s obrazloženjem da »njihov sinek ne bu niti pop, niti školnik. Čitati zna, a to mu je dosta«. Svakako da je bilo mnogo takvih koji nikad nisu prekoračili školski prag, zato su učitelji povremeno održavali analfabetske tečajeve. 1897. Klingspöegel je osnovao Dobrovoljno vatrogasno društvo u Đurđu, poučavao odrasle i školsku djecu u gospodarstvu, a Srkuljeva se mnogo bavila ručnim radom prenoseći svoje umijeće na okolinu.

Nakon dvadeset godina požrtvovnog rada morala je ova vrijedna učiteljica u mirovinu zbog sušice. Bila je kandidat smrti. Navršila je istom četrdeset drugu godinu života. Na žalost nije bila jedina žrtva svoga zvanja.

I dalje se redaju tragedije na ovoj školi. 1913/14. školske godine prekida rad mlada učiteljica Marija Hrvatin. I ona je sušičava pa odlazi na Brestovac zbog liječenja.

1914. među prvim vojnicima poslan je na bojište u Galiciju učitelj Augustin Plavšak. Nikad se nije vratio, niti se ikad doznalo gdje i kako je zaglavio.

1916. istu sudbinu doživio je i mladi Plavšakov nasljednik Josip Tenšak. I on se može ubrojiti među žrtve I svjetskog rata, uvršten je u rubriku nestalih.

Iste godine preselio se u carstvo mrtvih ostarjeli školnik Konrad Klingspöegel. Slijedili su ga mnogi njegovi bivši učenici – žrtve zaraznih bolesti. Samo u 1917/18. umrlo je od pošasti 157 osoba: 53 pokosila je griža, 30 su odnijele crne boginje, a 74 španjolska bolest. U jesen 1917. godine bila je neko vrijeme škola zatvorena i nastava je počela tek u listopadu.

Škola je ostala na jednoj jedinjoj bolehljivoj učiteljici Mariji Hrvatin. Tada se je netko sjetio da bi mogao raditi i stariji učitelj Vjekoslav Petak koji je od 1890. godine bio u mirovini. Tako je 1916. vraćen na rad ovaj čovjek koji je tokom svog službovanja u mladosti pokazivao krajnji nemar. Kakav je tu bio uspjeh obzirom na veliki broj đaka (377 školskih sposobnjaka) nije teško ustanoviti.

Konačno 1918. godine odlazi i ta sjena prošlosti u sjenu starih borova na groblje sv. Jurja u Ternju, a škola i dalje životari i živi u nadi u bolje dane.

Zlatko Špoljar, učitelj

1918. nakon mučnih godina ratnog klanja i sveopće bijede nastao je željno-željkovani mir. Počeli se vraćati pojedini ratnici, gdjejkoji teško osakaćeni, a većinom teško razočarani životom u novostvorenoj državnoj zajednici Srba, Hrvata i Slovenaca. Austrougarska je propala, ali društvene nepravde su ostale. Seljacima se obećava veleposjednička zemlja, ali trebalo je čekati niz godina da bi se to ostvarilo. Nekoji mještani traže da im se dadu crkvene zemlje i da se učitelju oduzmu one što ih uživa kao zborovođa i orguljaš. Državne vlasti spriječile su bundžije u njihovom pothvatu. Učitelj orguljaš uživao je i dalje svojih 12 jutara oranice i sjenokoše, a to je za njega bio spas. Ostali su se snalazili kako su znali i mogli. Naročito loše prolazile su učiteljice. Njihove plaće mnogo su niže od primanja njihovih muških drugova. Osim toga za njih i dalje važi celibat, samo malo ublažen: smiju se udati samo za prosvjetnog radnika, ali u tom slučaju primanja im se snizuju. Više ne dobivaju stanarinu i drvarinu.

Prosvjetni radnici tuže se i jadikuju da nemaju ni knjige, ni pisaćeg materijala za djecu, niti im se popunjava knjižnica. Razredi su im veliki. Po osamdeset, devedeset đaka jedva se može ugurati u jednu učionicu, gdje po nekoliko »suvišnih« sjedi na podu.

»Rat« s općinskim činovnicima u vječnoj borbi za najosnovnije potrebe škole nastavljaju se i dalje. Po nekoliko godina učionice ostaju neokrećene, rasklimane klupe popravlja upravitelj sam. Iz općinske blagajne jedva može iscijediti koji dinar za kredu, metle i pisaći pribor potreban za administraciju škole.

Propada i školska zgrada. Zbog truloga krovišta učitelj i djeca žive u strahu. Boje se da će se jednoga dana srušiti i da će svi naći smrt pod ruševinama.

1929. školski odbor utužio je Upravu općine Ludbreg Ministarstvu financija u Beogradu zbog toga što je školska zgrada potpuno dotrajala, a općina nije predviđela ni dinar za popravak. Konačnu odluku donio je Državni savet u Beogradu i nakon toga našla su se sredstva. Škola je temeljito popravljena, ali sve drugo ostalo je bez promjene, jer sada slijede godine velike svjetske krize.

Uza sve to učitelji rade ustrajno i savjesno, ne samo u školi, već i izvan škole. U poratnim godinama harala je malarija i širio se trahom. Tada škola zamjenjuje zdravstvenu stanicu. Kotarski liječnik ima popis oboljelih, ali za svaki svoj izlazak u selo traži 100 dinara, za ono doba veliku svotu. Tada prosvjetni radnici preuzimaju njegovu ulogu: trahomašima kaplju kapljice u oči nekoliko puta na dan, a malaričnima dijele kinine. Oni su organizatori i predavači na higijenskim i gospodarskim tečajevima, voditelji folklornih grupa i diletantskih družina.

Od 1919/1925. godine ovdje je vrsni pedagog i orguljaš Zlatko Špoljar. On vodi crkveni zbor. S pjevačima često javno nastupa s programom narodnih pjesama, što ih sam skuplja po okolici Ludbrega i široj Podravini. Pod naslovom »Popjevke iz Podravine« ostale su te pjesme sačuvane, te su uvrštene u našu kulturnu baštinu. Špoljar je povremeno izdavao i dječji list »Čarobno vrelo« za koji je ilustracije izrađivao Juraj Potočnik, učitelj u Ludbreškim Sesvetama. S Ljudevitom Vrančićem, bankovnim činovnikom u Ludbregu, uređivao je šaljivi list »Klopotec« (u podnaslovu »Jedini podravski list za hamuljce«). Uz Špoljara ovdje je radila učiteljica Ruža Trbuhović, a s njegovim nasljednikom Anka Leskovar i Anica Malarić.

Špoljara je naslijedio Stjepan Frlan. Došao je iz Siमतova (kotar Delnice) u Gorskome kotaru i brzo se snašao u novoj sredini. Osnovao je pjevački zbor »Nada« u kojemu su isprva samo mladići, a zatim se uključuju i ostali, tako da »Nada« vrlo brzo postaje jedan od najkvalitetnijih mješovitih zborova u Podravini. Ovaj učitelj bio je pravi narodni prosvjetitelj. Volio je svoje učenike i nastojao im otvoriti put u bolji život. Mnoge od njih upućivao je raznim obrtnicima i trgovcima u nauk. Zimi bi organizirao čitave cikluse predavanja iz raznih struka. U selu je osnovao Crveni križ, usko je surađivao s Dobrovoljnim vatrogasnim društvom i kao tajnik »Hrvatskog radiše« za kotar Ludbreg mnogo je članova uspio uključiti u ovu humanu organizaciju. Umro je u punini snage 1930. Mještani su govorili: »Istrošio se u radu«, a svi su ga iskreno žalili.

Od 1930. do 1948. radi na ovoj školi bračni par Franjo i Zorka Lolomun. Došli su u doba krize, kad je osiromašenju naroda pridodana diktatura kralja Aleksandra, a to znači teški duhovni teror. Od prosvjetnih radnika traži se da na izborima glasaju za nenarodne kandidate, da zataje svoj nacionalni identitet i da u takvome duhu utječu na svoje učenike i okolinu. Rad u takvim prilikama silno je otežan. Zbog toga što je zabranjeno hrvatsko ime i hrvatske zastave, narod je bio silno ogorčen. Neke

organizacije bile su zabranjene, druge su se same raspale. Ne sastaju se više niti članovi pjevačkog zbora »Nada«, jer nitko ne želi pjevati hvalopojke nenarodnoj vlasti i »viteškome« kralju Aleksandru.

U takvim prilikama učitelji čine što mogu. Veliku brigu posvećuju gospodarskom i higijenskom prosvjetivanju djece i odraslih, iako su radom u školi previše opterećeni. Već 1933–34. školske godine bilo je 350 učenika, od toga 50 u opetovnici, a tri stotine u četiri niža razreda. Tako se dalje nije moglo, zato je te godine otvorena škola u Karlovcu Ludbreškom. Otpala su 102 učenika. Ostalo je još uvijek više od dvije stotine i četrdeset đaka, za dva nastavna lica i previše.

Teškom radu i posljedicama kriza pridružila se još jedna nevolja kojoj se nitko nije nadao. 27. III 1937. u po bijela dana zemlja se snažno potresla. Na seoskim kućama rušili se dimnjaci. Smrtno je stradala jedna žena koja je baš bila kod ognjišta i nije stigla pobjeći. Tada su na školskoj zgradi popucali zidovi i »raskopčala« se dva ugla. Kasnije ipak se našlo novaca za temeljite popravke, jer su u općinskom odboru uvidjeli da je sanacija nužna. Tako popravljena zgrada dočekala je proslavu svoje stogodišnjice.

U to vrijeme tj. 1937. i slijedećih godina bude se stara društva: pjevački zbor »Nada«, »Seljačka sloga« i »Hrvatsko srce« u Đurđu, a »Seljačka sloga« u područnom selu ove škole, Luki Ludbreškoj i omladinske organizacije po svim područnim selima. Sve ove organizacije uključuju se u proslavu stote obljetnice škole. (proslava je održana 23. VI 1940.) Njima se pridružuju domaći vatrogasci, pjevački zbor »Gaj« iz Martijanca i ženska društva iz Ludbrega. Program je bio raznolik i sve točke dobro pripremljene. (novinar Šime Poduje napisao je o tome lijepi članak u »Hrvatskom dnevniku«).

Školska godina 1940/41. bila je puna uzbuđenja. Već u jesen mnogo mladih ljudi pozvano je u vojsku. Od onih koji su pozvani početkom 1941. većina se nije oдавzvala. Kad je u selo došla jugoslavenska vojska, zavlađao je veliki strah. Pročulo se da su Nijemci na Muri i da ni Jugoslavija neće ostati pošteđena od rata. Kad su Nijemci prešli granicu, jugoslavenska se vojska povukla prema Ludbregu i dalje prema istoku (10 IV 1941).

1941. od 27. I do 16. II zatvorena je škola zbog studeni. Živa pada do –29° C. U ožujku nastanili se u učionice vojnici. Do polovice travnja nije se radilo. Nekoliko dana bila bi obuka, pa opet prekid i tako do kraja školske godine. Prema tome ni uspjeh nije mogao biti sjan, ali su svi učenici dobili spomen svjedodžbe i prevedeni u više razrede, ali su se teškoće sve više gomilale.

U vrijeme rata silno je pala vrijednost novca. Nestale su mnoge stvari u trgovinama, ali se gotovo sve moglo kupiti na crnoj burzi. Glavni liferanti su Međimurci, koji su voljom Führera postali mađarski državljani. U dravskim šumama vrši se robna razmjena, ali ne za novac, već roba za robu. Sa sjevera putuje na jug sol, koža, tekstil, u zamjenu za vino i ždrebad. Posluje se tako pune četiri godine – i to uvijek za tamnih noći, a da mađarske pogranične straže nisu ušle u trag »švercerima«.

Već prvih godina rata počele su žene sijati veće količine lana i konoplje. Domaće platno i opet dolazi u upotrebu. Neki spretniji seljaci sami učinjaju teleće kože, a štave i svinjske. Za džon dobre su i čvrste daščice. Uza sve to zimi su učionice poluprazne, jer su djeca većinom bosa i slabo odjevena. Neki dolaze u »maminim čizmama i japinom kaputu«, a ipak dolaze. Oni iz

III i IV razreda uz majke su glavna radna snaga u proljeće i u jesen vezana uz motiku i plug. I opet se ponavljaju prizori iz I svjetskog rata, kad je učiteljica Marija Horvatin u spomenicu škole Đurđ upisala ove retke: »Čovjek sa saučešćem gleda djecu kako motikom na ramenu polaze uz majku na rad, a ima među njima i one iz prvog i drugog godišta«.

Učitelji se trude da bar opismene tu jadnu djecu, koja sad i opet pišu kamenom po kamenu tj. pisaljka po pločici. 1943. dolaze u selo izbjeglička djeca. Neke porodice šalju i te male nesretnike u školu. Njima treba posebna pažnja i dodatna obuka. Osim toga učitelji moraju često raspuštati djecu od straha da koje od njih ne nastrada pod tenkom ili kojim vojničkim vozilom. Pro-laze ustaške i njemačke vojske od Varaždina prema Ludbregu i obratno. Iza dana punih briga i napora slijede noći pune straha. Nitko ne zna tko će biti naredna žrtva ustaškog bijesa, jer je iz ove školske općine bilo mnogo partizana.

Napetost je porasla još više kad je početkom travnja 1945. u selo došla njemačka vojska. Obuka je prekinuta, jer sa sjevera, iz Međimurja, neprestano prijeti opasnost, dolijeću granate. Bilo je osakaćenih, mrtvih i duševno slomljenih.

6. V 1945. napokon je nastao željno-željkovani mir. Prestala je tutnjava savezničkih teških bombardera koji su danomice prelijetali ovaj kraj s ciljem da siju smrt po njemačkim gradovima: zadnji neprijateljski tenkovi odvaljali su se prema zapadu: utihnule su »kacuše« pregazivši naše sjeverne susjede, iz kalničkih šuma više nije sukljao dim zapaljenih sela. Izvana je sve bilo tiho i mirno, ali u dušama je ostao nemir. Pred narodom je stajao veliki zadatak: obnova zemlje. Trebalo je zasijati puste njive oko kalničkih sela, zato mnogi seljaci odlaze sa spregom i sjemenom u Dugu Rijeku i druga sela da obave proljetnu sjetvu, a s njima odlaze i djeca da pomažu kod oranja. Cijeli svibanj i polovicu lipnja izostaje mnogo đaka III i IV razreda – na veliku muku učitelja, koji nastoje da toj djeci ne propadne godina. Nastava je produžena do konca srpnja, da bi već prvog rujna počela nova školska 1945/46. godina.

Uz vlastite brige treba se brinuti i za postradale. Trebalo je prehraniti Baniju, Kordun i druge opustošene krajeve. Uz aktiviste našli su se i učitelji sa svojim učenicima. Za nekoliko dana skupljeno je mnogo žita, masti i druge hrane.

U novoj socijalističkoj zajednici prosvjeti se posvećivalo mnogo pažnje. Za nastavnike su organizirana

Folklorna grupa u Đurđu pedesetih godina

Zgrada osnovne škole Karlovec 1967.

brojna savjetovanja i održana predavanja u duhu nove stvarnosti. Od njih se zahtijeva da okupljaju vanškolsku mladež i ostale mještane u čitalačke grupe, da opismenjuju analfabeate, da rade s diletantima dramskih grupa, da vode folklor, a po mogućnosti i pjevački zbor. Prosvjetni radnici se moraju uključiti u rad mjesnog odbora i Narodne fronte (danas SSRN).

Učitelji u Đurđu nastoje svim ovim zahtjevima udovoljiti, iako sami vode pet razreda sa stotinu devedesetpet učenika. Osim toga mnogo vremena im oduzima dosta zamršena razredna i školska administracija pa i rad s pjevačkim zborom. Moglo bi se reći da rade dan i noć. Ali preveliki napor moglo se izdržati samo neko vrijeme. 1947. inače snažna učiteljica Zorka Solomun morala je zbog oboljelih glasnica poći u bolnicu polovicom lipnja, prije negoli je mogla srediti školsku administraciju.

U jesen 1948. odlaze Solomuni u Zagreb. U Đurđu su proveli punih osamnaest godina. S narodom su dijelili dobro i zlo u danima krize, u vrijeme rata i žrtvovali se u vrijeme obnove. Franjo Solomun je bio sposoban zborovođa, human čovjek kod kojeg su mlađi učitelji često tražili savjet. Zorka se zalagala za kvalitetan rad Antifašističke fronte žena, bila je sposobna nastavnica i voditeljica dramske grupe. S odlaskom Solomuna prestaje radom i »Nada«. Nitko više nije pokušao oživjeti ovaj kvalitetni zbor.

Prosvjetni rad u prvim poratnim godinama bio je izuzetno težak i naporan. Bilo je još uvijek mnogo đaka, a malo prosvjetnih radnika. 1949/50. školske godine ostala je sama mlada partizanska učiteljica Ruža Jug. Četiri mjeseca radila je s pet razreda – a peti mjesec se našla u bolnici, oboljelog grla, slaba i mršava.

Tragična sudbina čekala je i mladu učiteljicu Martinu Bobek. Bila je na školi u Đurđu samo godinu dana (1950/51. šk.g.). Radila je uz Paulu i Danka Frlana, razboljela se, otišla u Zagreb i 11. VI 1952. umrla od neke bolesti bubrega. Nije navršila ni dvadesetu godinu. Željna života, teško se rastajala sa svijetom.

Četiri mjeseca iza smrti učiteljice, smrt je pokosila još jednu žrtvu. Kovač Franjo Golubić zaklao je svoju kćerku, učenicu IV razreda ove škole, Šteficu. Čovjek je bio škrtač. Nije dao da gori električna rasvjeta. Otvorio je vratašca, na štednjaku, uzeo veliki nož i dohvatio šibu

na koju će nataknuti klip kukuruza-pečenice. Djevojčica je donijela gunj, spustila ga na pod, sagnuvši se kraj oca upravo u času kad je počeo guliti šibu. Želio je malu odgurnuti, a nije mislio da drži nož u rici – i pogodio ju je ravno u srce.

Bilo je tih poratnih godina napornog rada, bolesti, došla bi kojiput i smrt, ali prilike su se sve više smirivale. Narodna vlast brinula se za školske prostore, za dopunu inventara i za učila.

Đurđ je prvo selo koje je izgradilo Zadrudni dom u ludbreškoj okolici. Od 1952. godine u toj zgradi stalno se uređuju prostorije. Napokon je tu bilo 6 učionica, 1 učiteljski stan i velika fiskulturna dvorana. U blizini je sportsko igralište. Stara škola sada služi za učiteljske stanove. (2 dvosobna i 3 jednosobna komforna stana).

1956/57. školske godine ova ustanova već ima 8 nastavnika i 8 razreda, ali ona je Narodna osnovna osmogodišnja škola B tipa. Seoska djeca je moraju polaziti, ali iz nje ne mogu nastaviti školovanje u srednjoj školi. Roditelji ovih đaka silno su ogorčeni. Zbog takvog stanja niz godina prosvjetni se radnici bore za uređan polazak. S druge strane vode borbu za izjednačenje svih osnovnih škola u našoj zemlji. 1958. konačno prestaje podjela na tip A i tip B.

Sada se od svih učitelja zahtijeva da se osposobe za nastavnike pojedinih predmeta. Studira se uz redovni rad, što nije lako, ali se ispiti ipak pokažu. Iz godine u godinu popunjava se i fond učila. Škola dobiva kompletni fizikalni i kemijski kabinet, televizor, magnetofon, gramofon, 11 instrumenata za tamburaški zbor. Postepeno se popunjuje i knjižnica (učiteljska i đačka) djelima što ih program propisuje. Time su i uvjeti rada mnogo poboljšani, ali u našim selima opada natalitet. Broj učenika se smanjuje. Takvo stanje posljedica je bijele kuge i želje za boljim životom. Održavanje malih osmogodišnjih škola postaje preskupo, zato se redom ukidaju.

Od 1959. godine ovoj školi pripajaju se kao područna odjeljenja škole Hrzenica, Karlovec Ludbreški, Sesvete Ludbreške i Struga. Učenici viših razreda polaze nastavu u Osnovnoj osmogodišnjoj školi Đurđ, a niži ostaju do jeseni 1965. u svojim starim školama. Budući da je djece bilo sve manje, određeno je da se đaci iz Struge, Sesveta i Karlovca moraju obučavati u novoj karlovečkoj školi, gdje je bilo dosta prostora.

1967/68. školske godine polazi školu Đurđ 598 učenika, Hrzenicu 77 učenika i Karlovec 112 učenika. Tada radi: 8 nastavnika, 11 učitelja i 5 honorarnih nastavnika. Od tih je u područnim selima samo 6 učitelja, a svi ostali rade u centralnoj osnovnoj osmogodišnjoj školi u Đurđu pod rukovodstvom vrlo sposobnog direktora Mirka Bendekovića, koji je preuzeo upravu 1964/65. školske godine. Prije njega odredali se kao upravitelji Danko Frlan, Miran Pangerčić i Zvonko Gregurinčić. Svaki je na svoj način, mnogo pridonio napretku škole, ali o sebi nisu ostavili nikakvih podataka.

Nije ih ostavio ni Mirko Bendeković, kojega je pokosila nagla smrt u punini snage. Umro je 1969. u Zagrebu na klinici »Rebro« od leukemije. Bilo mu je pedeset godina. Budući da sam ga lično poznala, navesti ću o njemu nekoliko podataka.

Rođen je u Štrigovi. Bio je đak čakovečke učiteljske škole. U naš kotar došao je 1946. dok se još gradila škola u Ivančecu, spaljenom kalničkom selu. Tu je u teškim uvjetima radio vrlo savjesno i postizao dobre rezultate.

Dileantska dramska grupa šezdesetih godina u Đurđu

Izdržao je nekoliko godina u oskudici i neimaštini. Dolazi na naše sindikalne sastanke uvijek točno, iako je po blatu, snijegu, ili debeloj prašini morao pješke proći po deset kilometara, i to djelomično kroz šumu. Hodao je i ljeti i zimi u velikim žutim čizmama (jer druge nije imao), oboružan debelom čvorugavom batinom. Volio je kajkavske pjesme. Kad bi iza službenog dijela, prosvjetni radnici sjeli za zajednički stol da se malo povesele, zario bi Mirkov bariton:

*»Školnik ide kak po drotu
štiri snehe su na špotu...«*

To je tada bila učiteljska neslužbena himna, bez koje nije prošao ni jedan sastanak, jer Bendeković to nije mogao dozvoliti.

Iz Ivančeca premješten je ovaj »strpljivi Job« entuzijast svojeg zvanja u Mali Bukovec, a zatim u Hrženicu. 1955. dolazi u Đurđ. Volio je djecu i mladež, pa budući da mu je pjesma bila hobi, on bi u svakome ovom selu osnovao i vodio pjevačko društvo pod imenom »Pjevački zbor Seljačke sloge«. Bio je dobar pedagog i učitelj, pravi drug i čovjek, jedan od rijetkih prosvjetitelja koji su shvatili da je njihovo polje rada ne samo škola, već i svaka kuća u selu.

Od početka 1969/70. šk. godine upravu škole vodi vrsni pedagog Stjepan Mravlinčić. Tada su formirane naučne grupe iz matematike, fizike i kemije.

»Narodna osnovna osmogodišnja škola Đurđ Ludbreški« živi u ovom sastavu do konca 1974/75. školske godine. U rujnu 1975. ostaju ovdje svi učenici nižih razreda matične škole i područnih odjeljenja iz Hrženice i Karlovca. Više razrede i nekoliko nastavnika vozi školski autobus svaki dan u Ludbreg. Sada je i za ovo područje centralna Osmogodišnja škola »Dragica Kancijan«, Ludbreg. Đurđ je samo područno odjeljenje, koje vodi nastavnik Zvonimir Petrač, prosvjetni radnik kome je čitav radni vijek prošao na selu, s kojim dijeli dobro i zlo.

Sv. Đurđ je danas bogato selo, napredna su i područna sela, a veliki dio tog blagostanja ima se zahvaliti skromnim i tihim prosvjetnim radnicima koji su se ovdje redali dulje od tri stoljeća jedan za drugim. Izdržali su provodeći dane u napornom radu, u neimaštini, u poniženjima, pogotovo učiteljice zakonom prisiljene na odricanje od najosnovnijih ljudskih prava, prava na obiteljski život, osuđene na doživotnu osamljenost.

I sve je to prošlo. Kad bi bilo moguće da ožive prvi ludimagistri ove škole, oni zacijelo ne bi prepoznali svoja sela i s pravom bi mogli zavidjeti svojim dalekim nasljednicima koji su dočekali bolje dane.

IZVORI

1. Antun Cuvaj: Građa za povijest školstva, zagreb, 1907.
2. Antun Cuvaj: Građa za povijest školstva, Zagreb 1909.
3. Rudolf Juričan, Mirko Androić: Prilozi građi za historiju školstva Kotara Varaždin (Historijski arhiv Varaždin)
4. Spomenica škole Sv. Đurd Ludbreški
5. Spomenica škole Ludbreške I i III dio
6. Ivan Topličan: Izvadci iz kanonskih vizitacija XVII i VIII st.
7. Ivan Topličan – Marija Winter: Školstvo na području kotara Ludbreg (rukopis za monografiju Ludbrega)
8. Upute o vladanju učitelja i učenika, – Verhovno učionah ravnateljstvo, broj 225 od 28. rujna 1853. u Zagrebu (Arhiv škole Sv. Đurd)
9. Spomenica škole Hrženica
10. Spomenica škole Sesevete Ludbreške
11. Spomenica škole Karlovec Ludbreški
12. Status animarum Parohiae s. Georgii in Spinis Anno 1811–1820, 1827–1831.
13. Izvještaj o stanju Narodne učione kod Sv. Gjurgja 1. ožujka 1849. – (Arhiv akt. župe Sv. Đurd)
14. Školski zakon za pučke škole od 14. listopada 1874. godine
15. Preustrojstvo pučke škole od 14. listopada 1888. godine
16. Glazbeni vjesnik, broj 1. Zagreb 1927.
17. Spomenica škole Struga

Neke manje poznate riječi

drvenka = stara službena mjera na varaždinskom području (50 litara)
fiškal = odvjetnik
forint = austro-ugarski novac
gmajna = zajednički pašnjak cijelog sela
kantor = organizator crkvenog pjevanja kod katolika, pjevač određenih tekstova kod bogoslužja
klerik = student bogoslovije
ludimagister = učitelj
notariuš = općinski bilježnik
organista = orguljaš i voditelj crkvenog zbora
patron = pokrovitelj, zaštitnik
štrinka = šuplja mjera od 22 litre
vagan = šuplja mjera (požunski vagan) sadrži 62 litre, varaždinski 50 litara)